

PRENS SABAHATTİN'İN KONUYU GÜNDEME GETİRİŞ BİÇİMİ AÇISINDAN GÜNÜMÜZ ADEM-İ MERKEZİYETÇİLİK TARTIŞMALARI: TÜRKİYE'NİN BATI KARŞISINDA DİRENÇ MERKEZİNİN DAĞITILMASI ÖNERİSİ

Gökçe Kaçmaz

21. yüzyıl Türkiye'sinde federatif yönetim, adem-i merkeziyetçi yapılanma sıkça gündemi işgal etmeye başlamıştır. On yıl öncesinde dile getirildiği zaman büyük gerilimler oluşturulan söylemler artık sıradanlaşmış bulunmaktadır. Ülkenin bölünmesi siyasi seçenek haline gelmiştir. Anadolu üzerinde varlığımız da parçalanınca bu topraklar üzerinde daha ne kadar yaşayacağımız soru konusu haline gelmektedir.

Elbette Türkiye Cumhuriyeti topraktan bitmiş değildir. Sorunlarımızın birçoğunun geçmişi bulunmaktadır; kökeni Osmanlı'ya dayanmaktadır. Çözümü aramak için de bu imkânı değerlendirmek gerekecektir. Meseleleri kendi başınaymışçasına ele almamak gerekmektedir.

Adem-i merkeziyetçilik tartışmaları sosyolojimize Prens Sabahattin öncülüğünde giren bir konudur. Belli bir dönem gündemde kalmasına rağmen daha sonraları etkisini yitirmiştir. Prens Sabahattin'den sonra da konunun övgüsü genel olarak devlet kapısında kendine yer bulamayan kesimler arasında olmuştur. Son dönemde sosyolojimizin konuya yeniden ilgi duymaya başladığı görülmektedir.

Adem-i merkeziyetçilik tartışmaları, sosyolojimize bilimsel görüntü altında girmiştir. Ancak konunun seyri siyasi çekişme şeklinde olmuştur. Dönemin koşulları açısından değerlendirildiğinde bu yaklaşım, imparatorluğun dağılmasına yol açacak önerileri içermektedir. Fakat öneriler, Kanuni Esasi'nin uygulanmasını talep etmek adı altında savunulmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde dış baskılarla yaşlara sokulan "tevs-i mezuniyet" ve "tefrîk-i vezâif" kavramları,¹ adem-i mer-

¹ Kasım Turgut, "Türkiye'de Anayasalarda Adem-i Merkeziyetçilik Düşüncesi", *İdarecinin Sesi*, Mayıs-Haziran 2011, s. 14.

keziyetçilikten ziyade yerel yönetimlerin güçlendirilmesini içermektedir. Mesele-
nin başka yönleri çekilmesi gayreti, ortada sadece bilimsel bir gaye olmadığının
göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında günümüz adem-i merkeziyetçilik tartışmaları
ile bir bağlantı kurmak mümkündür.

Konunun anlaşılması açısından Prens Sabahattin'in kişisel serüvenine ve Os-
manlı'nın o dönemdeki koşullarına kısaca dikkat çekmek faydalı olacaktır. Bu de-
ğini, günümüzde yeniden güçlenen adem-i merkeziyetçilik fikrinin de açıklanma-
sına yardımcı olacaktır.

Öncelikle Osmanlı'nın içinde bulunduğu koşullara hiç uymayan bir öneri ile
ortaya çıkan Prens Sabahattin'in görüşlerini, bilim kılıfı altında siyaset yaparak
sunması anlaşılabilir bir durumdur. Zira toplumda yankı bulmayacak, sorunlara
çözüm olmayacak bir meselenin ortaya sürülmesinin sosyolojik açıdan bir manası
bulunmamaktadır. Sabahattin'in kendisini siyasi bir aktör olarak tanıtmaması da
bu durumu değiştirmeyecektir.² Zira yaşam öyküsü, kendini anlatış biçiminden
başka şeyler söylemektedir.

Prens Sabahattin, gündemde olduğu dönemde oldukça faal bir militan ki-
şiliktir. 1902'deki Jön Türk kongresinde yabancı devletlerin Osmanlı'ya müda-
halesini savunmuştur. Siyaseten diğerlerinden ayrılmasının nedeni de bu görü-
şüdür.³ Osmanlı topraklarında İngiliz çıkarlarının sözcülüğünü yapmaktadır.
Yurtiçinde giriştiği eylemlerden İngiliz Konsolosluğu'na sığınarak kurtulmakta-
dır. O kadar ki; Çanakkale Savaşı sırasında İstanbul'u işgal etmeye gelen İngiliz
ve Fransız donanmalarına direnilmemesini bile öğütleyebilmiştir. Kurduğu der-
nek aracılığıyla yurtiçinde bazı ayaklanma çabalarına giriştiği bilinmektedir. 31
Mart ayaklanmasında donanmayı etkisi altına alarak olaylara yön verme gayre-
ti, Mahmut Şevket Paşa suikastına desteği, 1911'de hükümetin düşürülmesi sıra-
sında evinde jelâtinle bildiri basmaya kadar davası uğurunda birçok fedakârlık
örneği göstermiştir.⁴

Sabahattin'in sempati halkası Türklerden ziyade Makedonyalı Hristiyanlar,
Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerden oluşmaktadır. Hahambaşı gibi ülkenin nüfuzlu
din adamlarının desteğini almaktadır.⁵

Daha da önemlisi bilime olan ilgisinin sınırlarının ülkenin siyasi iklimi tarafın-
dan çizilmiş olmasıdır. Zira *"Sabahattin için bilim adamı denir. Siyasi çekişmelerden
uzaklaştığına göre kendisini bilimsel çalışmalarına bütünüyle adanabilmesi gerekirdi. Oysa*

² Prens Sabahattin, *Görüşlerim*, Buruc Yayınları, İstanbul, 1999, s. 63.

³ Hakkı Uyar, *Vatan Cephesi: Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek*, Buke Yayınları, İzmir, 2001.

⁴ Baykan Sezer, "Türk Sosyologları ve Eserleri -I", *Türk Sosyologları ve Eserleri -I: Temel Tartışmalar, Sosyoloji Yıllığı 20*, Kitabevi, İstanbul, 2010, ss. 268-271.

⁵ Bayram Bayraktar, "Günümüzde Yeniden Değerlendirilmesi Gereken Bir Düşünür: Prens Sabahattin Bey", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. XVIII, S. 29, Ankara, 1997, s. 54.

siyasi oyunlardan uzaklaşmak zorunda kalınca tek bir satır bile yazmak gereği duymamış, bilime olan ilgisi de son bulmuştur.”⁶

Diğer yandan aynı dönemde Osmanlı büyük bir açmazın içindedir. Savaşlarda alınan yenilgiler, hızla imparatorluk coğrafyasının daralması, zayıflayan ekonomi ve artan borçların oluşturduğu mali tablo, ülke yönetiminin içinde bulunduğu zorlukların görünen yüzüdür. Fakat bunun da ötesinde Batı dünya egemenliği çerçevesinde yeni ilişkiler geliştirmek suretiyle ayakta kalmanın imkânları da hızla daralmaktadır. Batıcılışma siyaseti III. Selim’den bu yana Batı içindeki güçlerin ayrılıklarından istifade etmeye dayanıyordu. Gelineen noktada bu güçlerin arasındaki ayrılıklar bir uzlaşmaya dönüşme de Yakındoğu coğrafyasının yeniden biçimlendirilmesi konusunda hemfikir olduğu ortadadır. Ayastefanos ve Sykes-Picot anlaşmaları bu durumu gizlenemez hale getirmiştir. İttihat ve Terakki’nin Almanların kucağına düşmesi boşuna değildir. Almanlar da bize olan sevgilerinden değil, Ruslarla anlaşamadıklarından bir işbirliğine yanaşmışlardır.⁷

Osmanlı’nın İngilizlerden yana Birinci Paylaşım Savaşı’na katılmasını sağlayamayınca İttihat ve Terakki hükümetini devirmek, İngiltere ve müttefikleriyle ayrı barış yapma yolunda çaba gösteren Prens Sabahattin’in kurduğu kuvvetle Türkiye’ye çıkarma yapmaya hazırlandığı sırada Rus Çar’ından aldığı cevap manidardır: *“Türkiye’yi bertaraf etmek lazımdır. Herhalde Türkiye’nin yeri Avrupa değildir. Bu itibarla muhalefet partisi ile münasebette bulunamayız.”*⁸ Bir anlamda Batı, Türkiye’de darbe yapmakla bile vakit kaybetmek istememektedir.

Aynı zamanda içeride çeşitli karışıklıklar olmaktadır. Bir yandan Rusya, İngiltere ve Fransa’nın içerideki gayrimüslim unsurları bahane ederek iç işlerimize müdahale etmesi,⁹ diğer yandan azınlık isyanları ve Yıldız suikastı teşebbüsüne kadar varan iç güvenlik zafiyeti; imparatorluğun karşı karşıya bulunduğu parçalanma riskini arttırmaktaydı. II. Meşrutiyet öncesinde ve sonrasında süren Kürtçülük cereyanı, bağımsız bir Kürdistan gayesi ile kurulan Kürt Nesri Maarif Cemiyeti, Hedi, Kürt Teali, Hoybon gibi çeşitli kuruluşlar bağımsızlık yolunda çalışmaktaydılar. Bunlar arasında Hoybon gibi Ermeni ve Kürtlerin birlikte hareket etmesini sağlayan örgütlenmeler de bulunmaktaydı.¹⁰ Adem-i merkezîyetçilik değerlendirirken bu arka planı dikkate almak, meselenin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Böyle bir ortamda Prens Sabahattin, İngiliz ve Amerikan örneğine uygun bir adem-i merkezîyet fikrini savunmaktadır. Merkezin gücünü zayıflatmak gerekmektedir. Ona göre yapılması gereken ıslahatlar tüm toplumu kuşatmalıdır. Se-

⁶ Baykan Sezer, *“Türk Sosyologları ve Eserleri -I”*, s. 271.

⁷ Baykan Sezer, *Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları*, Sümer Kitabevi, İstanbul, 1988.

⁸ Baykan Sezer, *“Türk Sosyologları ve Eserleri -I”*, s. 271.

⁹ Yavuz Ercan, *“Türkiye’de Azınlık Sorununun Kökeni (Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Gayrimüslimler)”*, *OTAM Dergisi*, Sayı: 20, Ankara, 2006, s. 5.

¹⁰ Belma Akçura, *Devletin Kürt Filmi: 1925-2009 Kürt Raporları*, New Age Yayınları, İstanbul, 2009, s. 125.

çimle gelecek belediye meclisi üyeleri, mahalli idarelerde söz sahibi olacaktır. Vilayet meclislerinde azınlıklar nüfusları oranında temsil edilecektir. Osmanlı tebaası arasında imtiyazlı hiçbir grup bulunmayacaktır. Jandarma teşkilatında her azınlık nüfusu oranında yer alacaktır. Elbette sadece bu yasal değişiklikleri yapmak imparatorluğu kurtarmaya yetmeyecektir. Toplum yapısını da değiştirmek gerekmektedir. Kamucu yapının hâkim olduğu Osmanlı toplumundan insanların şahsiyetleri körelmiştir. İnsanların bireysel yetenekleri gelişmemiş ve toplum bir sürüye dönüşmüştür. Toplum, İngiltere örneğinde olduğu gibi bireyci bir yapıya büründürülmek zorundadır.¹¹

Ona göre en büyük sorun, Doğu'da bireylerin, aile, kabile, parti ya da devletin gücünden medet umarak yaşamasıdır. Bu yüzden de şahsiyetleri baskılarla oluşur. İradeleri dışarıdan tayin edilir. Bu baskıların dışına çıkamazlar. Bu baskılarla sınırlandırıldıkları içinde toplum bünyesinde ve kurumlarında değişiklikler yapmak mümkün değildir. Bu yüzden de Tanzimat'tan beri bizde yapılmak istenen reformlar yazı üzerinde kalmıştır. Ona göre yapılan reformlar sadece bir isim değiştirmeden ibarettir. Dolayısıyla mesele Türkiye'nin Batı teknolojisi ile donatılması değil, bu teknolojiyi üreten bir sosyal yapının ortaya çıkmasıdır.¹²

Bu görüşlerini temel alarak; yönetim için belli önerilerde bulunmuştur. Mahalli yönetimlerin merkezden ayrılmasını, kendi araçlarına ve idari kurullarına kavuşturulmasını savunmuştur. Merkezden yapılan atamalarda sıkça yer değiştirilmesine itiraz etmiştir. Güvenlik güçlerinin ve eğitim kurumlarının merkezden alınıp, yerel yönetimlere bağlanması gerektiği kanaatindedir. Okullarda her bölgenin şartlarına uygun bir eğitim verilmesinin daha verimli olduğu kanaatini ortaya atmıştır. Ortak mülkiyetten şahsi mülkiyete geçmeyi teklif etmiştir. Her vilayetin kendine ait bir bütçesinin olmasını savunmuştur. Aynı şekilde her vilayetin kendi sosyal şartlarına göre yasalar yapma hakkı olmasını ve genel kurullarla ülke yönetilmemesini dile getirmiştir. Yasaların vilayetin içinde oluşturulan tanzim kurulları tarafından yapılması gerektiğini vurgulamıştır. En sonunda daha da ileri giderek tecrübeli İngiliz devlet adamlarından bazıları bu heyetlerin başkanlığında bulunmasının faydalarından bahsetmiştir.¹³ Toplumun genel çıkarlarına aykırı olarak işletilmek suretiyle site devletlerine dönüştürme ihtimali olan bu önerilerin, imparatorluğu parçalanmaya götüreceği eleştirileri karşısında ise Prens Sabahattin, bu görüşlerinin Osmanlı'nın siyasi vahdetini sadece korumakla kalmayıp, aynı zamanda da güçlendireceğini ifa-

¹¹ Prens Sabahattin, *Görüşlerim*, s. 15-18.

¹² Prens Sabahattin, *Türkiye Nasıl Kurtarılabilir?, Meslek-i İctimai Programı*, Hazırlayan Muzaffer Sencer, İstanbul, 1965, s. 31-44.

¹³ Yüksel Koçak, Atıl Cem Çiçek, Tuğba Yolcu, "Türk Kamu Yönetiminde Değişim: Ahmed Rıza'dan Prens Sabahattin'e, Prens Sabahattin'den Nereye?", *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu "Yönetim-Ticaret-Siyaset" Bildiriler Kitabı*, ed. Ahmet Hamdi Aydın vd., Kahramanmaraş, 2013, s. 432.

de etmektedir.¹⁴ Sıkışınca da kendisini Kanun-i Esasi'nin 108. Maddesinde yer alan "Vilayâtın usul-i idaresi Tevsi-i Me'zuniyet ve Tefrik-i Vezâif kaidesi üzerine müesses olup, derecâtı nizam-ı mahsus ile tayin kılınacaktır" hükmüyle savunmuştur.¹⁵

Bunlara ek olarak görüşlerini doğrudan bilimsel bulgular olarak sunmaya gayret etmiştir. Bu sayede hem kendine vurulan hain damgasını temizlemeye hem de savunduğu görüşlere direnmenin anlamsızlığını vurgulamaya çalışmıştır. Zira "Türkiye'nin nasıl kurtarılabilceği" bu bilimsel izahlarda yatmaktadır. Adem-i merkezîyetçilik ve bireyci toplumun gelişebileceğine, merkezi yönetimle idare edilen, kamucu olarak tanımlandığı toplumların ise en gelişmiş kurumlara sahip olsalar bile istibdat altında inleyeceklerine dair örnekler sunmuştur.¹⁶ Fakat Türkler yerine Rus kontrolündeki Patrikhane'nin işbirliği ile hayata geçirilmeye çalışılan bu adem-i merkezîyetçi programın Osmanlı'nın vahdetini güçlendireceği pek inandırıcı bulunmamaktadır.¹⁷

Öncelikle Sabahattin'e karşı, gelişmeyi kolaylaştırmak için devletin yapısındaki dengeyi sarsmamak gerektiğini savunulmuştur. Genel kanı, Sabahattin'inkinin aksine Batılı aydınların Osmanlı İmparatorluğu'nun yeniden hayat kazanmasını istemedikleri yolundadır. Bu sebeple de yabancı müdahalesine şiddetle karşı çıkmaktadır. Ahmed Rıza yabancı müdahalesine karşı çıkarak iç meselelerde dış kuvvetlere müracaat etmenin sakıncaları üzerinde boşuna durmamıştır. Sabahattin karşıtları, reformun Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan belirli bir kesime sunulan ayrıcalıklar olmasına kesinlikle karşı çıkmışlardır. Bunu, ülkenin bölünmez bütünlüğüne karşı tehdit olarak algılamışlardır.¹⁸

Prens Sabahattin, İngiliz siyasetinin sözcüsüdür. Bununla birlikte sözcüsü olduğu merci, Yakınoğlu'da kendi sömürgelerinde, Osmanlı'ya önerilenden farklı bir tutumun izleyicisi olmuştur. İngilizler Osmanlıya âdemi merkezîyetçiliği dayatırken kendileri sömürdükleri Mısır'da böyle bir sistem uygulamamışlardır. Merkezi bir yönetimin otoritesi altında Mısır'ın ham pamuk üretimini arttırıp bunu İngiltere'ye ihraç ettirmişlerdir. Daha sonra mamul madde olarak Mısır'a ithal etmişlerdir. Bütçeyi dengeleme ve ülkenin dış borçlarını ödeme gayretine girmişler, ülkede ham pamuk üretimi artsın diye barajlar ve sulama sistemleri inşa etmişlerdir. Ülkede merkezi bir yapıya dayalı eğitimin gelişmesine büyük önem vermişlerdir. Böylece merkezi sivil bürokrasinin Mısır vatandaşları ile doldurulmasını amaçlamışlardır. Orta öğrenim diploması sahibi sivil bürokrat isteniyor. Bu amaçla 1896'da 301 olan okul sayısı 4432'ye çıkartılmıştır. Teknisyen ve zanaatkâr yetiştirilmesi için yoğun çaba harcanmıştır.¹⁹

¹⁴ Prens Sabahattin, *Görüşlerim*, s. 31.

¹⁵ A.g.e., s. 16.

¹⁶ A.g.e., s. 141-142.

¹⁷ A.g.e., s. 58-59.

¹⁸ Şerif Mardin, *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s. 188-195.

¹⁹ Ahmet Yaramış, "Mısır'da İngiliz Sömürgecilik Anlayışı: Cromer Örneği (1883-1907)", *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: IX, Sayı: 2, Aralık 2007, s. 125-129.

Sabahattin, olayları birbirine karıştırma pahasına, Osmanlı sistemindeki aksaklıkları, kendi görüşünü haklı çıkaracak bir biçimde eleştirmiştir. Örneğin Tanzimat sonrasında devletin vergi toplamada Müslüman çoğunluğa haksızlık yaptığını belirtirerek, bunun merkezi sistemden kaynaklanan bir sorun olduğunu ifade etmiştir.²⁰ Oysa burada gündeme getirilmiş olan maliye bürokratlarının yapmış olduğu bir hesap hatasıdır. Adem-i merkeziyetçi bir devlette de pekâlâ yaşanabilecek bir sorunu kendi görüşü lehine delil olarak sunması dikkat çekicidir. Sorunun mağduru ülkenin asıl sahipleridir. Burada kasıt aramak mümkün değildir. Fakat merkezi yönetime bağlı bürokrat hata yapar; özerk yönetime bağlı bürokrat hata yapmaz demek abesle iştigal etmektir.

Yine siyasi tatbikat açısından da adem-i merkeziyetçilik taraftarlarının icraatlarının anlaşılabilir sonuçları bulunmaktadır. Ferik Nazım Paşa'nın isyancıları affı bunlardan biridir. Meşrutiyet idaresine ayaklanan şeyhler, Mehmet Fazıl Paşa kumandasındaki bir orduyla yapılan hareket sayesinde etkisiz hale getirilmişlerdir. Daha sonra onun yerine Hürriyet ve İhtilaf Fırkasına yandaş olan Nazım Paşa atanmıştır. Nazım Paşa bir afa şeyhlere yeniden özgürlüklerini vermiştir. Affa uğrayan şeyhlerin ise ilk yaptığı devlete bayrak açmak olmuştur. Bunlar üzerinde durulması gereken hususlardır. Zira o gün affa uğrayan unsurlar çeşitli uluslararası denklemlere dâhil olarak²¹ günümüzde bile ülkemizin başını ağrıtmaktadır.

Osmanlı kurulduğundan bu yana gelişen bir yapı olmuştur. Kendini gelişmelere uyarlamıştır. Fakat merkeziyetçi olma özelliğini sonuna kadar sürdürmüştür. Devletin temelinde üretime müdahale etmek değil, üreticiye verilen hizmet karşılığında üretim gelirlerinden/vergilerden en verimli şekilde faydalanmak bulunmaktadır. Sultan Süleyman'ın "köylüyü milletin efendisi" olarak görmesi bu anlayışın ürünüdür. Sistemin devamlılığının sağlanması adına da her hastalığa aynı ilaç yazılmamıştır. Mısır örneğinde olduğu gibi gerektiğinde idareyi kolaylaştırmak adına farklı düzenlemelere başvurmaktan çekinilmemiştir. Yaklaşımlardaki bu farklılıklar, hiçbir zaman siyasi anlamda merkeziyet fikrinden vazgeçmişliği bir görüntüsü olmamıştır. *"Anayasalarda yer alan yönetim ilkelerinin yorumlanmasında, milli birlik anlayışı ve milli birlik anlayışını sağlayacak güçlü devlet anlayışı hep etkili olmuştur. 1876'da tevsi-i mezuniyet ve tefrik-i vezâif kavramları anayasa ilkesi olmasına rağmen, mutlak bir merkeziyetçilik uygulanmıştır. 1921 Anayasası'nda adem-i merkeziyet ilkesine geniş yer verilmesine rağmen, uygulamada kanunlar düzeyinde merkeziyetçi uygulamalar hâkim olmuştur. 1924 Anayasası'nda, tekrar Kanun-ı Esasî'deki ilkelere dönülmüştür. Bu dönüşte etkili olan unsur, var olan uygulamalardır ve kısa sürede merkezin yetkisini artıran kanunlar çıkarılmıştır. Anayasalarda yer bu ilkelerle uygulamadaki farklılığın asıl sebebi, anayasa metinlerinde yer alan ilkelerin kanun koyucu düzeyinde bağlayıcılığının*

²⁰ Prens Sabahattin, *Görüşlerim*, s. 74-75.

²¹ Belma Akçura, *Devletin Kürt Filmi*, s. 118.

sadece düşünce düzeyinde kalmasıdır. Bu durum, anayasal idare anlayışının tam olmaması sebebiyle anayasadaki ilkelerin uygulamaya geçirilmesi önlenmiştir, şeklinde yorumlanabilir. 1961 Anayasası'nda ise, idarenin düzenlenmesi daha ayrıntılı olarak ele alınmış ve kanunları çıkaranları bağlayıcı hale getirilmiştir. Anayasada yer alan ilkelerin uygulamada etkisini göstermesi kısmen anayasa mahkemesi kararları ile gerçekleşmiştir. Anayasada var olan idareye ilişkin ilkelerin kanuni düzenlemelerle bağlayıcı hale getirilmesi gerekmektedir. Bu sebeple 1961 Anayasası ve 1982 Anayasası'nda yer alan yönetim ilkeleri daha bağlayıcı olmuştur; ancak adem-i merkeziyet açısından çok şey değişmemiştir. Anayasalarda yer alan ilkeler ve bunların yorumlanması adem-i merkeziyeti sağlamaya yönelik gelişmesine rağmen, uygulamada sürekli merkeziyetçi eğilimler hâkim olmuştur. Geçmiş dönemdeki anayasalarda yönetim ilkelerinin ne şekilde yer aldığı, uygulama açısından bir anlamının olmadığı görülmektedir. Anayasalara adem-i merkeziyet düşüncesinin etkili bir şekilde yansıdığı dönemlerde dahi, idari sistemin merkeziyetçilik ekseninde²² oluşturulmuştur. Merkezi siyasetin başarıyla yürütülmesi adına idari ve işlevsel anlamda yerelin kuvvetlendirilmesi yolu tutulmuştur.

Günümüzde merkeziyetçilik ekseninde örgütlenen devlet yapılarının kaçınılmayacak bir değişime maruz kaldıkları ifade edilmektedir. Bu durum, dünyanın gelişmesinin gelinen aşaması olarak sunulmaktadır. Bilimsel bir görüntü altında yapılması gerekenin, idari sisteme belli ilkelerin konulması değil, sistemin dönüştürülmesi olduğu belirtilmektedir.²³ Bu çıkış, Sabahattin'in geçtiğimiz yüzyılda yaptığından başka bir şey değildir.

İçinde bulunduğumuz Yakındoğu coğrafyasının durumu ortadadır. Batı dünya egemenliğinin devamı adına coğrafyamız yeniden şekillendirilmek istenmektedir. BOP/GOP projeleri, bölgemizdeki işbirlikçi yapılar üzerinden hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Bunların yetmediği yerde yeni örgütlenmeler iş başına getirilmektedir. Her önüne gelene saldıran IŞİD, BOP haritasındaki Sünni bir devlet için öngörülen alanı steril bir hale getirmiştir. Bu görev tamamlandığında ise tasfiye süreci başlatılmıştır. Yakındoğu, mezhepler üzerinden düşünülen, gündelik siyasetin bu bilinçle düzenlendiği bir bölgeye dönüştürülmüştür. Aynı dinden olma iddiasında insanlar, enerjilerini birbirini kırmaya harcamaktadır. Her gün ölen ortalama bin Müslüman'ın 900'ü din kardeşlerinin gadrine uğramaktadır. Bölgedeki mevcut otoriteler, anti demokratik olma bahanesiyle ortadan kaldırılırken, yerine bitmeyen mezhep çatışmaları geçirilmiştir. Yüzyıllarca bir arada yaşamış toplumlar arasında uzlaşmaz nefret hatları oluşturulmak istenmektedir. Bu nefret hatları, aynı zamanda Yakındoğu'nun yeni haritasındaki yapay devletlerin sınır çizgilerini oluşturacaktır.

En az XX. yüzyılın başındaki kadar karmaşık, varlığımıza ve geleceğimize yönelik tehditler içeren bir dönemdeyiz. Bu dönemde ülkemize bölgesel ve yerel

²² Kasım Turgut, "Türkiye'de Anayasalarda Adem-i Merkeziyetçilik Düşüncesi", *İdarecinin Sesi*, Mayıs-Haziran 2011, s. 18.

²³ A.g.e., s. 13.

adem-i merkeziyetçiliği savunmanın, Türkiye'nin ilerlemesine katkısı olmayacağı konusunda deneyime sahibiz. Yerel yönetimlerin, merkez ile irtibatlarının zayıflatılması, onların dış borç dâhil pek çok alanda Batı dünya egemenliğine doğrudan bağlamanın anlamı nedir? Artık ulus-devletin tarih dışı olduğu, kamu sektörü ve kamu yönetiminin küçültülmesi, bürokrasinin yönetsel iktidarı şirketler ve sivil toplum örgütleri ile eşit biçimde paylaşması gereği üzerinde durulmaktadır. Avrupa Birliği ve benzeri ulus ötesi teşkilatlar tarafından bu hedeflere, yerelleşme olmaksızın sadece özelleştirme ile ulaşılamayacağı bir doğa yasasıymışçasına önümüze konmaktadır.²⁴ Diğer yandan yerel yönetim reformu adı altında yerel yönetimlerin uluslararası para kurumlarına, merkezi hükümet onayı olmadan, borçlanması gündeme getirilmektedir. Yerel yönetimlerin, merkezi yönetimin yetki alanı dışında silahlı güç bulundurması, kendi koşullarına göre yasa yapması önündeki engellerin kaldırılması istenmektedir. Bütün bunları merkezi yapıyı parçalayıcı ve Batı dünya egemenliği karşısında son direnç odaklarını tasfiye etmeye yönelik önerilerdir. Merkezi yönetim tasfiye olduğunda, Prens Sabahattin'in ifadesiyle gücü kırıldığında, Batı sömürüsü karşısında son direnç noktası da yitirilmiş olacaktır. Cumhuriyet kurulduktan sonra hatalı bir şekilde devlet kapısından dışlanan kesimler, günümüzde devlet kapısının sahibi haline gelmiş bulunmaktadırlar. Amerika ve belli odakların desteği ile kısa zamanda diğer kesimleri kapının dışına koymayı ve etkisizleştirmeyi başarabilmişlerdir. Bu, Batıcılaşma siyaseti üzerinden bile olsa, belli bir birikimin de kapı dışarı edilmiş olması anlamına gelmektedir. Günümüz ile yüzyıl öncesi arasındaki fark da burada yatmaktadır. Zira devlet yönetimi aynı zamanda bu geleneği bilmekten geçmektedir. Aksi halde Nazım Paşa'ların icraatlarını arar hale geleceğimiz muhal değildir. Batıcılaşma birikimi elbette sorgulanmalıdır. Alternatif siyasetler üretilmelidir. Ama iki yüzyıllık modernleşme birikimini çöpe atıp, yerine bir şey koyamamak siyaset değildir. Müteahhitler medeniyeti diye bir medeniyet yeryüzünde hiçbir zaman kurulmamıştır. Bundan sonra da kurulacak değildir. Bu yoldan ancak Batıcılaşma siyasetinden çok daha kötü bir yola, toplumun kimliksizleşmesi yoluna çıkılabilir.

Sonuç olarak biz, burada adem-i merkeziyetçiliğe karşı çıkarken, yerel yönetimlerin güçlendirilmesine karşı çıkıyor değiliz. Yerel yönetimlerin, yerel hizmetler açısından daha yetkin hale getirilmesi bizim de arzumuzdur. Fakat adem-i merkeziyetçilik başlığı altında ortaya konan öneriler, her türlü güçlğe rağmen Anadolu'da tutunmayı başarmış olan bizlerin geleceğini belirsizleştirmeye, bizi bin yıldır ikamet ettiğimiz vatanımızdan sürmeye yöneliktir. Bizim itirazımız bunadır.

²⁴ Birgül A. Güler, "Yerel Yönetimleri Güçlendirmek mi? Ademi Merkeziyetçilik mi?" Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 9, Sayı 2, Nisan 2000, s. 14.